

відношеннях явної або прихованої протидії, суперечки або, навпаки згоди. Встановити авторські оцінки твору, тобто горизонт його світу як цілого, означає, таким чином, встановити його ціннісні полюси.

Ціннісний аспект художнього твору може й не сприйматись як певна напружена опозиція. Проте оцінка завжди є актуалізацією протилежних полюсів і, отже, напруження. Романтична «блакитна» квітка є одночасно запереченням сірої, вульгарної буденності. Тобто будь-який художній твір являє собою певне співвідношення цінностей.

Важливим аспектом нашого дослідження є утвердження єдності цінності та смислу, що наголошується в роботах М.М. Бахтіна. Ми переконані в абсолютній неможливості нейтрального, окремого від оцінки, смислу твору. Осмислення художнього твору завжди пов'язане з оцінюванням, причому, як зазначає М.М. Бахтін, це не дві різні операції, а єдиний, «цілісний акт» [Бахтин 2000, с. 102]. Ця теза має важливе значення. Як відомо, цінність дихотомічна: добро – зло, прекрасне – потворне, сакральне – мирське. В художньому творі це виявляється як поляризованість його світу. Саме тому наслідком ціннісного напруження твору є бінарність його смислу. Ідеї ціннісної поляризації світу відповідає принцип дихотомічно-оцінного його осягнення і опису.

Причому якщо при безпосередньому читацькому сприйнятті ми маємо справу з цілісним напруженим зсередини художнім світом, то результат аналізу – система ціннісно-смислових опозицій, що характеризується принциповою незавершеністю, відкритістю.

Система протиставлень, що вибудовується в процесі аналізу ціннісної структури твору являє собою відкриту символічну єдність рівнів художнього смислу. «Сітка» репрезентативних і полярних зв'язків, що утворюється під час читання, – таким є герменевтичний горизонт сприйняття художнього твору. Головний результат аналізу аксіологічної сторони розуміння твору полягає у виявленні конкретного механізму художньої оцінки.

Література

Фуксон Л.Ю. Проблемы интерпретации и ценностная природа литературного произведения): Автореф. дис. ... доктора филол. наук. – Екатеринбург, 2000. – 35 с. Гадамер Г.-Г. Актуальность прекрасного. – М.: Искусство, 1991. – 367 с. Бахтин М.М. Автор и герой в эстетической деятельности // Бахтин М.М. Автор и герой: К философским основам гуманитарных наук. – СПб.: Азбука, 2000. – С. 9-227.

УДК 821.133.1.09 (65)

ЛОГВИНОВ І.І.

(Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича)

ПРОБЛЕМИ ІМІГРАЦІЇ У ФРАНКО-МАГРИБСЬКОМУ ЛІТЕРАТУРНОМУ КОНТЕКСТІ

У статті розглядаються проблеми іммігрантів та втрати ідентичності у контексті франко-магрибського літературного феномену на прикладі творчості двох франкомовних алжирських письменниць А.Джебар та Л.Себбар.

Ключові слова: літературний білінгвізм, втрата ідентичності, автотонність, культурна ізоляція.

Логвинов И.И. Проблемы иммиграции во франко-магрибском литературном контексте. В статье рассматриваются проблемы иммигрантов и потеря идентичности в контексте франко-магрибского литературного феномена на примере творчества двух франкоязычных алжирских писательниц А.Джебар и Л.Себбар.

Ключевые слова: литературный билингвизм, потеря идентичности, автотонность, культурная изоляция.

Logvinov I.I. Problems of Immigration in French-Maghrebian Literary Context. The article reveals the problems of immigrants and loss of their identity in the context of French-Maghrebian literary phenomenon taking the creative work of two French Algerian speaking authoresses A.Djebar and L.Sebbar as an example.

Key words: literary bilingualism, loss of identity, authenticity, cultural isolation.

Магрибська література поєднує в собі специфічні риси трьох культур – арабської, берберської та французької. Колонізація Магрибу французькою культурою та рух опору колонізованих призвели до літературного білінгвізму Алжиру, Тунісу та Марокко. Дане географічне поняття знаменує собою дві окремі „ментальні” країни: одну з африканськими витоками, із втраченою індивідуальністю, самотньо пережитим жахливим минулим, що відтворюється письменниками й у ХХ столітті, та іншу – з пошматованого політичними та соціальними протиріччями сьогодення. Таким чином, можна

стверджувати про автономне існування марокканської, алжирської і туніської франкомовних літератур.

Метою даної статті є дослідження феномену магрибської літератури, представленого творчістю найбільш презентативних франкомовних письменниць сучасності А.Джебар і Л.Себбар. У відповідності до мети вирішується **завдання** простежити тематичні тенденції, систему персонажів, методологію та літературну техніку творів А.Джебар і Л.Себбар, виявити вплив постколоніальних умов на їх літературну діяльність. **Об'єктом** аналізу обрано феномен магрибської франкомовної літератури. **Предметом** дослідження виступає літературний доробок А.Джебар та Л.Себбар.

Так звану жіночу франкофонну прозу Магрибу сьогодні яскраво презентують алжирка Ассія Джебар (літературний псевдонім Фатіми-Зофри Імалейєн, 1936 р.н.) та французенка бьорського походження Лейла Себбар (1941 р.н.). Ці письменниці використовують трансформативну і зображувальну силу мови і нарративні стратегії, позичені у культур Заходу. З метою відображення регіональних культурних реалій літераторки застосовують відповідні техніки, в яких гротескно переплітаються мови і традиції. Те, як вони змальовують персонажів, змінює бачення реалій їх власних світів, впливає на сприйняття читачів, які не знайомі з цим регіоном і культурою. Їхні твори ревізують концепт гуманізму – терміну, який літературознавці феміністичних поглядів відроджують як фемігуманізм, несепаратистський фемінізм. Останній має на меті впровадження плюралістичного суспільства, заснованого на відмові від статевого гноблення і домінування, глобального чи локального. У цьому значенні постать кожної з цих письменниць у літературному процесі сучасності є досить презентативною.

Так, окреслюючи досвід магрибської письменниці *А.Джебар*, наголосимо, що її творчість зазнала суттєвої еволюції від мелодраматичних романів кінця 60-х – 70-х рр: „Спрага”, „Нетерплячі”, де акцентуються особисті жіночі проблеми, до романів останніх десятиліть „Діти нового світу”, „Жінки Алжиру в своїх квартирах”, тетралогії „Алжирський квартет”; тут жіночі характери вже шукають вирішення своїх проблем у власному внутрішньому світі. Ядром романів письменниці завжди є змальовування життя героїнь у площині стосунків між особистістю і суспільством, в усвідомленні статусу жінок і відчутті історії. Варто зауважити, що справді видатною є робота А.Джебар з мовою. Арабські слова у її франкомовних творах, підкреслюючи елемент поєднання культу, утворюють багатомовний палімпсест [Lionnet 1996]. Створені нею постколоніальні образи – багатомовні і мультикультурні за рахунок радикального білінгвізму. Романи письменниці останнього десятиліття минулого сторіччя „Далеко від Медіни”, „Білий колір Алжиру” слугують своєрідним актом спокути, тут вона віддає належне своєму народові, первісні вірування якого були понівечені негуманною політикою арабізації і не менш жорстоким процесом глобальної ісламізації. Своєю творчістю вона прагне врятувати знехтуване або замовчуване мультикультурне, багатоетнічне, багатоголосе минуле Алжиру.

Нарівні з А.Джебар, письменниця *Л.Себбар* також займає гідне їй місце у франкофонній магрибській літературі. Вона пише про магрибську іммігрантську спільноту у Франції, визначаючи себе як *croisée*, *полукровкою* на перетині західної і східної культур. Ця авторка використовує письменство як умову життя, як свіжий подих у замкненому світі іммігрантів, щоб зменшити своє власне відчуття „екзилу”. Прагнучи поєднати у собі колишнє та майбутнє суспільства, шукаючи „пращурів і нащадків”, вона розташовує себе і своїх літературних протагоністів у середземноморському географічному і культурному контексті. Зокрема, у її романі „Мовчання берегів” змальовується, як легітимність французької колоніальної авантюри призводить до фізичного переміщення, еміграції у Францію економічно незахищених магрибців: це, в свою чергу, викликає психологічне переміщення, спотворену магрибську ідентичність, що формується завдяки культурній ізоляції на чужині. Творча розробка письменницею теми іммігрантів ставить під сумнів її французьку культурну ідентичність [Amselle 1999]. Кидаючи виклик ідеї *francisé*, Л.Себбар змушує читачів переглянути лінгвістичні й ідеологічні критерії літературної мови (як французької, так і франкофонної). Приміром, у трилогії „Шеразаде, брюнетка, кучерява, зеленоока” (1982), „Щоденники Шеразаде”(1985) і „Божевільні історії Шеразаде” (1991) виявляється, що, незважаючи на використання тем, які ставлять авторку в один ряд з франкомовними письменниками (історична амнезія, становище змушених мовчати жінок, їхнє повстання проти соціальних тортур), вона не обмежується лише світом північно-африканських іммігрантів, а відтворює широкий спектр інших маргінальних типажів і етнічностей, які ферментують сучасне французьке суспільство. У романі „Зелений китаєць з Африки” вона порушує питання про пам'ять та ідентичність, прагне закарбувати

умови екзилу, змалювати кочування та форму багатокультурної ідентичності, що в цілому відбивають сучасну глобальну ситуацію. У поетиці вигнання письменницька техніка Л.Себбар також посідає належне їй місце. Завдяки зображенню нею іммігрантського досвіду в постколоніальних суспільствах, завдяки акцентам на взаєминах її героїв з минулим, на стосунках, які стали дуже проблематичними за часів постмодернізму, вона збагачує літературу якісно новими ознаками. Серед домінуючих рис тут виокремлюють плюралізм, багатовимірність, відмову від системи фіксованих значень і універсальних істин, від традиційних філософських, етичних та інших опозицій, особливе загострення уваги до феноменів маргіналу. Наразі, мова піде про роман „Мовчання берегів” (1993) як складову культурно-літературного процесу, представницею якого є широковідома представниця вищезгаданої літератури, романістка та новелістка Лейла Себбар.

Мінімалістській стиль Л.Себбар підкреслює простоту щоденного життя на обох берегах Середземного моря – південної Франції, де живе головний герой, та Алжиру, який він пам’ятає. Через серію монологів, пов’язаних асоціативними спогадами, нараторка виводить на передній план фрагментацію і відчуття розриву у буденній рутині іммігранта, демонструючи різні обличчя вигнання і роль спогадів у полегшенні болю. Спогади стають передумовою відтворення минулих думок, почуттів. Духовний і фізичний екзиль протагоніста Л.Себбар нагадує психологічний стан персонажів збірки оповідань „Вигнання і царство” А.Камю – „всі вони – мешканці життєвого „вигнання”, жертви якоїсь невідомої напасти, лихої долі...” [Великовский 1973, с. 185], які намагаються знайти своє „царство”, до якого вони прагнуть, іноді навіть не усвідомлюючи, де воно і яке воно.

Щодо героїв роману Л.Себбар „Мовчання берегів”, то вони – безіменні. Протагоніста вона називає *l’homme* – чоловіком, інші дійові особи твору – дитина, мати, три сестри. При перекладі, деперсоналізація „відіграє важливу роль у створенні особливого простору <...>: у результаті заміни імені персонажу на займенникову форму зруйнувалася межа, що відділяє світ персонажа від світу реального читача, зменшилася відстань, що їх відділяє, і читач <...> виявився на ближчій відстані до того, хто розповідає” [Корниенко 2000, с. 119-120].

Така техніка анонімності не лише додає нарації загадковості і відчуття позачасовості, але й трансформує розповідь індивідуума в притчу про вигнанство і хибність обраного шляху. Анонімний в екзилі, чоловік не має ані імені, яке надало б йому індивідуальності, ані прізвища, яке б прив’язувало його до предків; не маючи ідентичності, він, насправді, Будь-хто. Його образ нагадує анонімного героя М.Діба, який вигукує у розпачі: „Ваш світ мені огидний. Люди в ньому занадто страждають. Краще було б знищити нас” [Диб 1958, с. 17]. У цьому сенсі він дуже відрізняється від Шеразаде, головної героїні з трилогії письменниці, яка носить ім’я легендарної оповідачки і, таким чином, кидає виклик дискурсу європейського орієнталізму.

Зберігаючи вірність рідній домівці в житті і смерті, матір дає детальні інструкції сім’ї стосовно свого поховання на сільському кладовищі. Її ж син висловлює бажання, щоб після смерті його тіло кинули в море. Таким чином, у смерті, так само як і за життя, вона дотримується споконвічних традицій, звичаїв, релігійних переконань, на відміну від нього. Останнє бажання сина, однак, залишається амбівалентним. Вказівку – віддати його тіло морю, „там, де річка і море перетинаються” [Sebbar 1993, р. 115] – можна розглядати як побажання повернутись додому, знову перетнути Середземне море, принаймні, символічно, або, можливо, як намір зникнути в просторі між двома берегами, тому що він, імовірно, втрачений для обох. Романістка, на нашу думку, використовує у цьому епізоді прийом *психологічного паралелізму* [Веселовский 1993, с. 101], порівнюючи протагоніста з рікою, яка, як і головний герой, не знає, який берег їй рідніший, та до якого їй пристати.

Проблеми імміграції та її вплив на особистість в історичному та соціо-культурному аспектах, втрата та пошук ідентичності є насущними не лише для духовних маргіналів усього світу, але й для українських іммігрантів.

Література

- Великовский С.И. Грани „несчастливого сознания”. Театр, проза, философия, эссеистика, эстетика. – М.: Искусство, 1973. – 239 с. Веселовский А.Н. Историческая поэтика. – М.: Высш. шк., 1989. – 406 с. Диб М. В кафе. Рассказы / Пер. с фр. Л.Ронской и М.Унксовой. – М.: Инстр. л-ра, 1958. – 63 с. Корниенко А.А. Современная французская новелла в поисках новых форм. – Пятигорск.: Гос. лингв. ун., 2000. – 292 с. Amselle, Jean-Louis. Logiques métisses: Anthropologie de l’identité en Afrique et ailleurs. – Paris: Payot, 1990. – 257 p. Sebbar Leila. Le silence des rives. – P.: Stock, 1993. – 147 p. Lionnet Françoise. Logiques métisses: cultural appropriation and postcolonial representations. Postcolonial subjects: Francophone women writers. Ed. Mary Jane Green et al. Minneapolis. – U of Minnesota, 1996. – P. 321-343.